

ARBITRO NUŠALINIMAS IR JO TEISINIAI PADARINIAI

Tadas Varapnickas

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedros doktorantas
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10117 Vilnius, Lietuva
Tel. (+370 5) 236 61 70
El. paštas: tadas.varapnickas@tf.vu.lt

Šiame straipsnyje analizuojami arbitro nušalinimo pagrindai ir iš to kylantys teisiniai padariniai. Atskleidžiamas teisės aktuose numatytų arbitro nušalinimo pagrindų turinys, Lietuvoje įtvirtinti nušalinimo pagrindai lyginami su užsienio valstybių praktika, aptariami tiesioginiai ir netiesioginiai arbitro nušalinimo padariniai arbitrai ir arbitražo procesui.

This article analyses the grounds for arbitrator's removal and its consequences. The article reveals the contents of the challenge grounds stipulated by law, compares the grounds foreseen in Lithuanian law with the law of foreign countries, and examines direct and indirect consequences of arbitrator's disqualification for arbitrator himself as well as for the arbitration proceedings.

Įvadas

„Pastarieji metai yra liudininkai to, kad beprecedentiškai didėja nušalinamų arbitrų skaičius. Žvilgsnis į didžiųjų arbitražo institucijų statistiką tai tik patvirtina. Per penkerius metus nuo 1995 iki 1999 m. nušalinimas pareikštas net 92 arbitrams Tarptautinių prekybos rūmų arbitražo teisme (*aut. past.* ICC arbitraže). Per kitus penkerius metus nuo 2000 iki 2004 m. šie skaičiai išaugo iki 140, arba 28 nušalinimų per metus. ICC taip pat pranešė apie 37 paskirtų arbitrų nušalinimus 2004 ir 40 nušalinimų 2005 m⁴¹. Nors Davidas Hackingas atkreipia dėmesį tik į vienos nuolatinės arbitražo institucijos (tačiau vienos iš didžiausių) – ICC arbitražo – statistiką, tačiau ir tai leidžia teigti, jog arbitro nušalinimas yra aktualus arbitražo klausimas, o pastaraisiais metais jis tampa vis aktualesnis. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatyme² (toliau – KAĮ) numatomi savarankiški arbitro nušalinimo pagrindai, kurie iš esmės atkartoja UNCITRAL pavyzdinio tarptautinio komercinio arbitražo įstatyme³ (toliau – UNCITRAL pavyzdinis įstatymas) esamas nuostatas. Nors naujos redakcijos KAĮ galioja nuo 2012 m. birželio 30 d., autoriaus žiniomis, iki šiol Lietuvos teismams neteko analizuoti arbitro nušalinimo klausimų (išskyrus vieną arbitražo teismo sprendimo panaikinimo bylą, kurioje teismas pasisakė ir dėl arbitro nušalinimo pagrindų). Vis dėlto minėta užsienio praktika leidžia teigti, kad anksčiau ar

¹ HACKING, David. *Challenges: Theirs Is to Reason Why* [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. lapkričio 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lordhacking.com/Documentation/Hacking%20Article%20on%20Arbitrator%20Challenges%20II.pdf>>.

² Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, nr. 39-961. Naujos redakcijos įstatymas patvirtintas įstatymu Nr. XI-2089. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 76-3932.

³ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985. With amendments as adopted in 2006 [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. lapkričio 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf>.

vėliau šie klausimai gali pasiekti ir Vilniaus apygardos teismą, kuris yra kompetentingas spręsti aptariamą klausimą, šalims nesusitarus kitaip⁴. Todėl svarbu detaliam išnagrinėti, kokie arbitro nušalinimo pagrindai yra numatyti Lietuvos teisėje ir koks yra jų turinys, atskleisti iš to kylančius padarinius. Didėjant arbitražo populiarumui Lietuvoje⁵, arbitro nušalinimo pagrindų analizė būtų naudinga tiek moksliniais, tiek praktiniais tikslais, nes, kaip ginčo šalims patariama doktrinoje, „aktualios vietinės teisės pozicija turėtų būti patikrinta, renkantis arbitražo vietą“⁶.

Straipsnio tikslas ir objektas. Šio straipsnio tikslas – išanalizuoti Lietuvos ir užsienio teisėje numatytus arbitro nušalinimo pagrindus ir atskleisti jų turinį, trumpai aptarti Lietuvos teisėje numatytą arbitro nušalinimo procesą. Išanalizavus arbitro nušalinimo pagrindus ir tvarką, aptariami arbitro nušalinimo teisiniai padariniai. Dėl ribotos straipsnio apimties jame nėra detaliam aptariamas institucinio arbitražo taisyklėse numatytas arbitro nušalinimo reguliavimas. Tačiau reikia pasakyti, kad „dauguma institucinio arbitražo taisyklių numato panašias nepriklausomumo ir nešališkumo pareigas, kartu su arbitro skyrimo ir nušalinimo mechanizmu, kaip ir nacionalinėje teisėje“⁷.

Tyrimo metodai. Pagrindinis autoriaus pasirinktas tyrimo metodas – sisteminis. Daugiausia dėmesio skiriama aiškinti KAI nuostatas, atskleisti jų ryšį. Be sisteminio, naudojami įstatymų leidėjo ketinimų, lyginamasis ir loginis metodai.

Darbo originalumas. Arbitro nušalinimo pagrindai aptariami užsienio doktrinoje, užsienio valstybių teismai savo sprendimuose taip pat ne kartą yra pateikę šių pagrindų analizę. Vis dėlto Lietuvoje arbitro nušalinimo pagrindai nėra nagrinėti detaliam, KAI arbitro nušalinimo nuostatos neanalizuotos ir teismų praktikoje.

Naudoti šaltiniai. Rengiant šį darbą daugiausia naudojama užsienio literatūra. Remiamasi užsienio autorių (Lew, Mistelis, Kroll, Redfern, Hunter, Born) ir kitų darbais.

1. Arbitro nušalinimo pagrindai

„Europos Žmogaus Teisių Teismas yra nusprendęs, kad teisės kreiptis į teismą ir teisės į viešą procesą gali būti atsisakyta arbitražo naudai sutarties pagrindu. Tačiau tai nereiškia, kad Europos žmogaus teisių konvencija neturi jokios reikšmės arbitražui. Kadangi arbitražas yra tam tikras surogatas įprasto teismo proceso atžvilgiu, kai kurie procesiniai standartai turi būti išlaikyti kompensuojant praradimą kreiptis į teismą“⁸. Vienas iš tokių standartų – teisė į nepriklausomą ir nešališką teismą. „Teisė į nešališką ir nepriklausomą teismą egzistuoja ir arbitraže. Iš tikrųjų, vien faktas, kad šalis sutinka savo ginčus spręsti privačiai, nereiškia, kad jie neturi būti saugomi universaliai pripažįstamos žmogaus teisės“⁹. Žmogaus teisė į nepriklausomą ir nešališką teismą reiškia, kad tuo atveju, jei ginčo sprendėjas toks nėra, jis negali spręsti ginčo, o jei jis nesutinka nusišalinti, šaliai turėtų būti sudarytos galimybės jį nušalinti. Tokią taisyklę numato ir Lietuvos arbitražo teisė. Arbitro nušalinimo pagrindai išdėstyti KAI 15 straipsnio 2 dalyje ir artkartoja UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 12 straipsnio 2 dalies nuos-

⁴ Šalims tokią teisę suteikia KAI 16 str. 3 d., numatanti Vilniaus apygardos teismo kompetenciją, išskyrus atvejus, kai šalis yra atsisakiusios teismo jurisdikcijos.

⁵ NEKROŠIUS, Vytautas. Vilniaus komercinio arbitražo teismas: faktai ir skaičiai. *Arbitražas: teorija ir praktika*, 2015, t. 1, p. 85.

⁶ REDFERN, Alan; HUNTER, Martin. *Law and Practice of International Commercial Arbitration: Second edition*. London: Sweet & Maxwell, 2003, p. 202.

⁷ BORN, Gary B. *International Arbitration: Law and Practice*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2012, p. 130.

⁸ KURKELA, Matti S.; TURUNEN, Santtu. *Due Process in International Commercial Arbitration. Second edition*. New York: Oxford University Press, 2010, p. 2.

⁹ KOCH, Christopher. Standards and Procedures for Disqualifying Arbitrators. *Journal of International Arbitration*, 2003, t. 20(4), p. 325.

tatas. Šioje nuostatoje nurodyta, kad arbitras gali būti nušalintas tik tokiu atveju, kai yra pagrįstų abejonių jo 1) nepriklausomumu ar 2) nešališkumu arba kai jis 3) neturi šalių susitarime aptartos kvalifikacijos. KAĮ nustatyti nušalinimo pagrindai yra bendri tiek instituciniam, tiek *ad hoc* arbitražui ir nėra diferencijuojami – abiem arbitražo formoms taikomi tie patys reikalavimai. Reikia pažymėti, kad, rengiant šio UNCITRAL pavyzdinio įstatymo straipsnio redakciją, bene daugiausia darbo grupėje diskutuota dėl formuluotėje esamų žodžių „tik tokiu atveju“. Kai kuriems darbo grupės nariams kilo abejonių, ar tokie žodžiai pernelyg neapriboja nušalinimo galimybes. Vis dėlto balsų dauguma buvo nuspręsta šių žodžių neatsisakyti¹⁰. Paminėtina, kad kitose analizuotose užsienio valstybėse, turinčiose galias arbitražo tradicijas, – Jungtinėje Karalystėje¹¹, Švedijoje¹² ir Prancūzijoje¹³ – numatytų arbitro nušalinimo pagrindų turinys taip pat atitinka UNCITRAL pavyzdinio įstatymo ir KAĮ nuostatas.

Pirma, užsienio arbitražo doktrinoje nurodoma, kad „nepriklausomumas paprastai yra susijęs su santykiu, pvz., ar arbitras yra profesionaliai ar asmeniškai susijęs su viena iš šalių, arba, ar jis turi šeimių ar verslo ryšių su kita šalimi. Profesiniams santykiams galima priskirti tuos atvejus, kai arbitras ar jo partneris veikė ar tebeveikia kaip šalies patarėjas, darbuotojas ar konsultantas. Verslo santykiams galima priskirti įmones, kuriose arbitras ar partneris eina vadovaujamas ar nevadovaujamas pareigas, arba jis yra sandorio su ginčo šalimi dalyvis. Šeiminiis santykis gali būti tada, kai arbitras, partneris ar verslo partneris yra susijęs su viena iš šalių kaip sutuoktinis, tėvas, teta ar pusbrolis. Asmeninis santykis gali būti tada, kai, pvz., arbitražą ar šalį sieja ilgalaikė draugystė“¹⁴. Tačiau nepriklausomumas priklauso ir nuo pirmiau įvardytų santykių laipsnio. Pavyzdžiui, arbitras ir šalis gali dalyvauti tose pačiose investicijose, paremtose *blind trust* sistema¹⁵. Doktrinoje taip pat siūloma nepriklausomumą vertinti remiantis objektyvumu – „ar protingas asmuo, žinodamas arbitro ir šalies ryšį, galėtų spręsti, kad arbitras yra priklausomas?“¹⁶

Antra, Borno nuomone, „nešališkumas reiškia, kad arbitras yra subjektyviai nešališkas ir nelinkęs į (angl. *not predisposed towards*) vieną šalį“¹⁷. Taigi nešališkumas yra subjektyvi ir abstraktesnė koncepcija negu nepriklausomumas¹⁸. Lietuvos arbitražo teisės doktrinoje iš esmės laikomasi analogiškos pozicijos, nurodant, kad „nepriklausomybė parodo arbitro santykį su šalimis. Ji reiškia, kad arbitras negali vadovautis nė vienos iš šalių vienašališku nurodymu ar kaip kitaip kuri nors šalis galėtų daryti

¹⁰ Report of the 313th Meeting of the Working Group on International Commercial Arbitration (7 June 1985), UNCITRAL, p. 2–3 [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. birželio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org/pdf/english/travaux/arbitration/ml-arb/313meeting-e.pdf>>.

¹¹ Arbitration Act 1996 [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/contents>>.

¹² The Swedish Arbitration Act [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.sccinstitute.com/media/37089/the-swedish-arbitration-act.pdf>>.

¹³ Code of Civil Procedure of the Republic of France. Book IV: Arbitration. Decree No. 2011-48 of 13 January 2011 [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.parisarbitration.com/French-Law-on-Arbitration.pdf>>.

¹⁴ KUMAR, Leela. *The Independence and Impartiality of Arbitrators in International Commercial Arbitration*. P. 2–3. [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. kovo 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2428632>.

¹⁵ TRAKMAN, Leon. *The Impartiality and Independence of Arbitrators Reconsidered*. P. 7. [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. kovo 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://law.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1027&context=unswwps-flrps>>.

¹⁶ TRAKMAN, L. *The Impartiality* <...>, p. 7.

¹⁷ BORN, Gary B. *International Commercial Arbitration, Volume I*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009, p. 1474.

¹⁸ REDFERN, Alan, et al. *Law and Practice of International Commercial Arbitration: Student version*. Fourth edition. London: Sweet & Maxwell, 2004, p. 201.

vienašališką įtaką arbitrai. Nešališkumas parodo arbitro ir ginčo esmės santykį, jo nesuinteresuotumą bylos baigtimi¹⁹.

Doktrinoje taip pat siūloma laikytis požiūrio, kad nepriklausomumas ir nešališkumas „yra skirtingos tos pačios monetos pusės. Todėl linkstama šias kategorijas laikyti „paketu“ ir naudoti jas kaip paralelinius įrankius, vertinant akivaizdaus ar aktualaus šališkumo galimybę“²⁰. Taigi nepriklausomumas ir nešališkumas yra būtinos arbitro savybės. Kaip pažymi Paulssonas, šalis „yra pasirengusios atiduoti 100 proc. sprendimo priėmimo teisę arbitrams ir jos nesutiks su 90 proc. nešališkumo“²¹. Todėl kyla klausimas dėl Prancūzijos teismų praktikos, kai leidžiamos tam tikros nepriklausomumo išimtys, jei šalims apie tai yra žinoma²², pagrįstumo. Autoriaus nuomone, tokia bendros nepriklausomumo ir nešališkumo taisyklės išimtis gali būti grindžiama Tarptautinės advokatų asociacijos parengtomis Interesų konfliktų tarptautiniame arbitraže gairėmis²³. Šiose gairėse yra pateikiami trys sąrašai situacijų, kurias arbitrai privalėtų arba galėtų atskleisti. Šie sąrašai suskirstyti į tris kategorijas – raudoną, oranžinę ir žalią. Raudono sąrašo pagrindai kelia didelių abejonių arbitro nešališkumu ir nepriklausomumu, o remiantis esančiais žaliajame aptariamomis situacijomis, kai nėra objektyvaus pagrindo tai laikyti interesų konfliktu ir nereikalaujama iš arbitro atskleisti tą informaciją. Tai reiškia, kad jei arbitras, laikydamasis šių gairių ar pačių šalių nustatytų taisyklių, atskleidžia tam tikrą, jo nuomone, galintį egzistuoti interesų konfliktą, o šalys neprieštaruoja, kad asmuo taptų arbitru, vėliau tuo pagrindu jos negalėtų reikalauti arbitro nušalinimo, ir būtent tai konstatavo Prancūzijos teismas.

Papildomai aptariant minėtas Interesų konfliktų tarptautiniame arbitraže gaires, būtina paminėti, kad jos neturi privalomos galios, tačiau dažnai yra taikomos, o teismai taip pat jomis remiasi, sprendami nušalinimo ar arbitražo sprendimų anuliavimo klausimus²⁴. Remiantis šių gairių 2(b) bendroju principu, arbitras privalo atsistatydinti, jei „egzistuoja ar atsirado po paskyrimo faktų ar aplinkybių, kurios, iš trečiojo protingo asmens, žinančio atitinkamus faktus, pozicijos, kelia pagrįstą abejonių arbitro nešališkumu ir nepriklausomumu“. Kadangi gairėse pateikiamas sąrašas atvejų, kurie kelia abejonių arbitro nepriklausomumu ir nešališkumu, šios gairės palengvina šalies, reiškiančios nušalinimą, įrodinėjimo pareigą. Paminėtina, kad „dauguma arbitražo taisyklių reikalauja, kad arbitrai atskleistų aplinkybes, susijusias su jų nešališkumu, iki priimant paskyrimą. <...> Tiek nacionalinė teisė, tiek daugelis arbitražo taisyklių taip pat nustato, kad ši pareiga yra besitęsianti ir arbitrai turi atskleisti galimus interesų konfliktus, kurie atsiranda jau vykstant arbitražo procesui“²⁵. Tokia taisyklė numatyta ir Vilniaus komercinio arbitražo teismo (toliau – VKAT) Arbitražo procedūros reglamento 18 straipsnio 1 dalyje²⁶ Be to, to paties straipsnio 3 dalyje numatyta, kad VKAT pirmininkas išimtiniais atvejais gali atsakyti sudaryti sutartį su šalies paskirtu arbitru, jei pateikiamas sąlyginis arbitro nepriklausomumo pareiškimas. Taigi VKAT pasilieka teisę papildomai įvertinti arbitro nepriklausomumą ir imtis priemonių interesų konfliktui išvengti, taip siekiant apriboti galimus nušalinimus po arbitro paskyrimo.

¹⁹ DOMINAS, Gediminas; MIKELĖNAS, Valentinas. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 164.

²⁰ DOMINAS, G.; MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis <...>*, p. 201.

²¹ PAULSSON, Jan. *The Idea of Arbitration*. New York: Oxford University Press, 2013, p. 17.

²² HASCHER, Dominique. Independence and Impartiality of Arbitrators: 3 Issues. *American University International Law Review*, 2012, t. 27(4), p. 793.

²³ Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration (2014) [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ibanet.org/Publications/publications_IBA_guides_and_free_materials.aspx>.

²⁴ BORN, Gary B. *International arbitration <...>*, p. 132–133.

²⁵ BORN, Gary B. *International arbitration <...>*, p. 133–134.

²⁶ Vilniaus komercinio arbitražo teismo Arbitražo procedūros reglamentas [interaktyvus. Žiūrėta: 2015 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.arbitrazas.lt/failai/VKAT%20Dokumentai%20LT/2013%20VKAT%20AP%20Reglamentas_2015%2001%2001%20redakcija_be%20pried%C5%B3.pdf>.

Trečia, naujesnėje Lietuvos teismų praktikoje siūloma laikytis pozicijos, kad arbitro nešališkumas ir nepriklausomumas turėtų būti vertinamas taip pat kaip teisėjo²⁷. Tokia pozicija, atspindinti jurisdikcinę arbitražo prigimties teoriją, autoriaus nuomone, vertintina dviprasmiškai. Viena, arbitrai konkrečioje byloje atlieka teisėjo vaidmenį tuo požiūriu, kad sprendžia kilusį šalių ginčą ir priima šalims privalomą sprendimą. Todėl tai suponuoja, kad arbitrai negali būti keliami mažesni reikalavimai nei teisėjui, todėl ir teismų praktika tiek arbitrų, tiek teisėjų nušalinimo klausimais turėtų sutapti. Kita, tarp arbitro ir teisėjo yra labai didelių skirtumų. Teisėjas yra valstybės pareigūnas²⁸, o arbitras – privatus asmuo, kuris paprastai užsiima ir kita veikla (pvz., yra advokatas) ir pats sprendžia, ar jam būti arbitru konkrečioje byloje. Teisėjas tokios sprendimo laisvės neturi – jis nagrinėti bylą paskiriamas be savo sutikimo. Tai lemia, kad dėti visiško lygybės ženklą tarp teisėjo ir arbitro negalima. Todėl Lietuvos apeliacinio teismo pradėta formuoti teismų praktika neturėtų būti suabsoliutinama. Nors, sprendžiant arbitro nušalinimo klausimus, gali būti atsižvelgiama į teismų teisėjų nušalinimo praktiką, šia praktika negali būti vadovaujama aklai, turi būti vertinama arbitražo prigimtis, konkrečios faktinės bylos aplinkybės.

Ketvirta, dažniausiai naudojama arbitražo teismo suformavimo schema tokia: po vieną arbitrą skiria šalys, o šalių paskirti arbitrai išsirenka arbitražo teismo pirmininką. Kyla klausimas, ar šalių paskirti arbitrai gali būti laikomi lygiai tokie pat nešališki kaip ir arbitražo teismo pirmininkas? Kaip pažymi Šveicarijos Konfederacijos Federalinis Aukščiausiasis Teismas, „teisės mokslininkai dėl šio klausimo yra pasidaliję. Kai kurie, kuriuos galima vadinti realistais arba pragmatikais, mano, kad iliuzija būtų reikalauti iš šalies paskirto arbitro tokio paties laipsnio nepriklausomumo ir nešališkumo, kokio reikalaujama iš arbitražo teismo pirmininko arba vienintelio arbitro, ypač tarptautiniame arbitraže. Kiti mano, kad tai yra arbitražo patikimumo klausimas, ir teigia, kad nepriklausomumo ir nešališkumo garantijos turi būti vienodos tiek šalies paskirtam arbitrai, tiek arbitražo teismo pirmininkui ar vieninteliam arbitrai“²⁹. Šioje byloje teismas laikėsi pastarosios pozicijos, remdamasis nepriklausomumo ir nešališkumo sąvokomis, kuriomis nedaroma skirtumo tarp šalies paskirto ir neskirto arbitrų. Manytina, tokia pozicija yra teisinga. Skiriant arbitrus, jie, kaip minėta, paprastai privalo pateikti interesų konfliktų deklaraciją, nurodyti galimas abejones savo nešališkumu ir nepriklausomumu. Todėl teigti, kad šalies paskirtam arbitrai gali būti keliami mažesni reikalavimai negu šalių neskirtam arbitrai, reikštų iškreipti arbitražo esmę, leistų abejoti arbitražo priimamų sprendimų objektyvumu.

Penkta, dar vienu arbitro nušalinimo pagrindu įstatymų leidėjas numatė nepakankamą jo kvalifikaciją. Tačiau šis nušalinimo pagrindas aptinkamas retai, o ir į UNCITRAL pavyzdinio įstatymo projektą jis buvo įtrauktas vėliau, darbo grupei atsisakius kito pernelyg plataus nušalinimo pagrindo – kitais šalių sutartais atvejais³⁰. Jungtinės Karalystės teismų praktikoje, dar prieš priimant 1996 m. Arbitražo įstatymą, teismai laikėsi pozicijos, kad „tais atvejais, kai arbitro elgesys yra toks, kuris rodo, atmetus šališkumą, kad jis yra netalentingas, stokojantis patirties arba stropumo, nepajėgus vykdyti nurodymų, kurių pagrįstai gali tikėtis šalys“³¹, yra pagrindas nušalinti arbitrą. Doktrinoje nurodoma, kad nepakankama kvalifikacija gali būti nušalinimo pagrindu dviem atvejais – 1) kai pačiame susita-

²⁷ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. liepos 1 d. nutartis c. b. UAB „Elgama-Elektronika“ v. AB „THE7“, Nr. 2A-902/2014.

²⁸ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, nr. 46-851, 41 str.

²⁹ Šveicarijos Konfederacijos Federalinio Aukščiausiojo Teismo Pirmoji civilinių bylų kolegija. 2010 m. spalio 29 d. sprendimas byloje *Alejandro Valverde Belmonte v. Comitato Olimpico Nazionale Italiano et al*, Nr. 4A_234/2010 [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. kovo 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.swissarbitrationdecisions.com/independence-and-impartiality-of-a-party-appointed-arbitrator-in>>.

³⁰ Report <...>, p. 2–3.

³¹ BERESFORD-HARTWELL, Geoffrey M. *Removal of Arbitrators: Case Note*, P. 1 [interaktyvus. Žiūrėta: 2015 m. lapkričio 28 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.nadr.co.uk/articles/published/arbitration/RemovalOfArbitrators.pdf>>.

rime nurodyti tam tikri kvalifikacijos reikalavimai ir paskirtas arbitras jų neatitinka; 2) kai paskirtas arbitras objektyviai neturi tam tikrų reikalingų gebėjimų³². Pirmu atveju, pvz., galimos situacijos, kai šalis arbitražiniame susitarime numato, jog visi arbitrai privalo būti inžinieriai, o viena šalis arbitru paskiria teisininką be jokios inžinerinės patirties. „Arbitro paskyrimas nesilaikant sutartinių reikalavimų gali ne tik lemti arbitro nušalinimą, bet taip pat būti ir arbitražo teismo sprendimo panaikinimo ar atsisakymo priverstinai vykdyti priežastimi, nes arbitražo teismas buvo suformuotas nesilaikant šalių susitarimo“³³. Antru atveju galimos situacijos, kai yra akivaizdu, kad arbitras neturi reikiamų savybių. Pavyzdžiui, arbitražo procesas vyksta kinų kalba, visa bylos medžiaga pateikiama taip pat tik kinų kalba, o arbitras nesupranta šios kalbos. Tačiau tai „nebūtinai pagrįstų nušalinimo būtinybę. Tokiu atveju, šalies teisė paskirti arbitrą turi būti subalansuota su efektyvumu, kurį lemia tai, kad arbitras neturi reikiamų kalbinių žinių“³⁴. Taigi tuo atveju, jei šalis susitaria dėl konkrečių reikalavimų arbitrams ir paskirtas arbitras jų neturi, jis galėtų būti nušalintas. Tačiau jei tokio susitarimo šalis nebuvo pasiekusi, šaliai, manančiai, kad arbitras yra nekompetentingas, gali būti daug sudėtingiau įrodyti, kad jo nekompetencija yra tokia didelė, kad jis negali nagrinėti ginčo ir turi būti nušalintas. Tokiu atveju, minėta, kyla ir kolizija tarp šalies teisės skirti arbitrą ir kitos šalies teisės reikšti nušalinimą.

Taigi, apibendrinant tai, kas išdėstyta, KAI pateikiamas baigtinis arbitro nušalinimo pagrindų sąrašas. Turinio atžvilgiu šis sąrašas sutampa su užsienio valstybių reguliavimu, nes universaliai pripažįstama, kad priklausomas ir šališkas arbitras ginčo nagrinėti negali. Jei arbitras yra šališkas, priklausomas ar neturi reikiamos kvalifikacijos, tai yra būtinas ir pakankamas pagrindas reikšti jo nušalinimą.

2. Arbitro nušalinimo tvarka pagal Lietuvos teisę

Lietuvoje kreipimasis į teismą dėl arbitro nušalinimo reglamentuojamas KAI 16 straipsnyje ir ypač šio straipsnio 3 dalyje. Beveik tapačios normos numatomos ir UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 13 straipsnyje.

Pirma, remiantis minėta KAI norma leidžiama šalims susitarti dėl arbitro nušalinimo tvarkos. Tai numatyta šio straipsnio 1 dalyje. Taigi arbitražinio susitarimo šalis iš esmės yra absoliučiai laisvos nustatyti joms priimtina arbitro nušalinimo tvarką, žinoma, neperžengdamos imperatyvių teisės normų įpareigojimų. Tai patvirtina ir naujausia Lietuvos teismų praktika, kurioje nurodoma, kad „KAI 16 str. numato ne tai, kad galutinio sprendimo teisė arbitro nušalinimo klausimu visais atvejais priklauso Vilniaus apygardos teismui, o tik tai, kad tokia teisė Vilniaus apygardos teismui suteikiama, kai šalis dėl arbitro nušalinimo sprendimo, dėl arbitro nušalinimo apskundimo ir kitų su arbitro nušalinimo tvarka susijusių klausimų nėra susitarusios kitaip“³⁵.

Antra, jeigu šalis nenumatė kitokios arbitro nušalinimo procedūros, jos dėl arbitro nušalinimo į teismą gali kreiptis ne iš karto, o tik įgyvendinusios ikiteisminę arbitro nušalinimo tvarką. Doktrinoje nurodoma, kad tokia sistema, kai pirmiau nušalinimo klausimą sprendžia arbitražo teismas, o tik vėliau teismas, turi praktinių trūkumų, nes „ji gali išprovokuoti nesutarimus tarp arbitražo teismo narių ir lemti vilkinimą“³⁶. KAI 16 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad šalis, reiškianti nušalinimą, jo motyvus turi pateikti arbitražo teismui. Taigi prašymas nušalinti arbitrą turi būti motyvuotas. Be to, iš šios nuostatos formuluotės taip pat yra aišku, kad, vienai iš šalių pareiškus nušalinimą, kita šalis taip pat turi būti išklausyta.

³² KOCH, Ch. Standards <...>, p. 5.

³³ Ten pat.

³⁴ Ten pat.

³⁵ Vilniaus apygardos teismas. 2015 m. sausio 5 d. nutartis c. b. UAB „Ina trade“ v. UAB „Ave Matrox“, Nr. A2-104-823/2015; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gegužės 21 d. nutartis c. b. UAB „Ina trade“ v. UAB „Ave Matrox“, Nr. 2-571-236/2015.

³⁶ POUURET, Jean-Francois; BESSON, Sebastien. *Comparative law of international arbitration. Second edition.* London: Sweet & Maxwell, 2007, p. 357.

Trečia, tik tuo atveju, jei arbitras nėra nušalinamas arba nenusišalina, galima kreiptis pagalbos į teismą. Ši taisyklė taikoma tiek institucinio, tiek *ad hoc* arbitražo atveju. KAĮ 16 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad, atmetus nušalinimą, šalis, pareiškusi apie nušalinimą, gali per 20 dienų nuo pranešimo apie nušalinimo atmetimą gavimo dienos kreiptis į Vilniaus apygardos teismą. Iš šios nuostatos matyti, kad teisę kreiptis į teismą turi ne bet kuri šalis, o tik nušalinimą pareiškusi šalis ir tik tuo atveju, jeigu nušalinimas atmetamas. Taigi, jeigu, pvz., ieškovas pareiškia nušalinimą, o kita šalis su tuo nesutinka, bet arbitras galiausiai nušalinamas, atsakovas neturės teisės kreiptis į teismą ir prašyti nušalinimą panaikinti ir grąžinti arbitrą į arbitražo teismo sudėtį. Manytina, toks reglamentavimas yra pagrįstas. Šalis, reiškianti nušalinimą, suinteresuota, kad arbitras, kurį šalis įtaria nesant nepriklausomą ir nešališką, būtų nušalintas. Arbitro nenušalinus arbitražo teismui, tokia šalis gali nebeprisitaikyti arbitražo teismu, vertinti, kad visas arbitražo teismas yra šališkas. Todėl jai ir numatyta galimybė prašyti įvertinti arbitro nepriklausomumą ir nešališkumą trečio, nedalyvaujančio ginče subjekto – teismo. O nereiškianti nušalinimo šalis, nors ir yra suinteresuota nušalinimo klausimu, tačiau ne tiek, kiek nušalinimą reiškianti šalis. Be to, nušalinus arbitrą arbitražo teisme, prašymas jį grąžinti į arbitražo teismo sudėtį gali sukelti dar daugiau abejonių dėl arbitro priklausomybės, nes tuo atveju, jei arbitras yra tikrai nešališkas ir nepriklausomas, šaliai neturėtų sukelti problemų jo nušalinimas ir kito nešališko arbitro paskyrimas.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad KAĮ numatyti aiškūs kreipimosi į teismą su prašymu nušalinti arbitrą pagrindai. Toks kreipimasis, jeigu šalys nėra susitarusios dėl kitokios procedūros, galimas tik kai nepavyksta nušalinti arbitro ne teismo tvarka. Tokiu atveju KAĮ numato aiškūs terminus ir subjektus, galinčius kreiptis į teismą, nurodydamas, kad vienintelis Lietuvoje kompetenciją nagrinėti tokio pobūdžio klausimus turi būtent Vilniaus apygardos teismas, kurio sprendimas yra galutinis ir neskundžiamas.

3. Arbitro nušalinimo teisiniai padariniai

KAĮ tiesiogiai nenumato padarinių, kurių atsiranda nušalinus arbitrą. Išimtimi laikytinas tik KAĮ 18 straipsnis, kurio 1 dalyje nustatyta, kad, nušalinus arbitrą, kitas arbitras skiriamas tokia pat tvarka kaip ir nušalintas arbitras. To paties straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad, paskyrus kitą arbitrą, byla pradedama nagrinėti nuo pradžių, jeigu šalys nesusitaria kitaip. Būtent šių padarinių kyla nagrinėjamai arbitražo bylai. Todėl kyla klausimas, kokia šių padarinių reikšmė ir kokią įtaką arbitro nušalinimas turi pačiam nušalintam arbitrai.

Pirma, nušalinus arbitrą, į jo vietą tokia pat tvarka turi būti paskirtas kitas asmuo, užimsiantis nušalinto arbitro vietą³⁷. Manytina, toks reglamentavimas yra logiškas. Ginčo šalims susitarus dėl arbitražo teismo sudėties, pvz., iš trijų arbitrų ir vieną iš arbitrų nušalinus, arbitražo teismas nebeatitinka šalių susitarimo – jame nebėra numatyto skaičiaus ginčo sprendėjų. Todėl natūralu, kad į nušalinto arbitro vietą turi būti paskirtas kitas asmuo, o geriausiai tai padaryti tokia pačia tvarka, kad nebūtų pažeistas šalių lygiateisiškumo principas. Pavyzdžiui, jei nušalinamas šalies paskirtas arbitras, tai ta šalis ir turėtų skirti kitą arbitrą, nes arbitražo teismo sudėtyje jau yra kitos šalies paskirtas arbitras. Vis dėlto kyla klausimas, o kaip turėtų būti elgiamasi, jei arbitražo teismą sudaro du šalių paskirti arbitrai ir jų pasirinktas pirmininkas ir vienas iš šalių paskirtų arbitrų nušalinamas, o vietoj jo paskiriamas naujas arbitras. Ar tokiu atveju turėtų būti nušalintas ar nusišalinti ir teismo pirmininkas, nes jį pasirinko arbitrai, iš kurių vienas neteko įgaliojimų? Manytina, tokiu atveju arbitražo teismo pirmininkas, nesant

³⁷ Lingvistinė šios normos analizė leidžia teigti, kad tai yra imperatyvi įstatymo nuostata, todėl šalis neturi teisės nuo jos nukrypti, nors bendra KAĮ 4 straipsnio 2 dalyje numatyta taisyklė tokį nukrypimą nuo įstatymo normų, išskyrus imperatyvias, leidžia.

kitų nušalinimo pagrindų, turėtų toliau likti pirmininkaujančiu arbitru, nes, skiriant jį arbitražo teismo pirmininku, kiti arbitrai turėjo reikiamus įgaliojimus paskirti pirmininkaujantį arbitrą, o faktas, kad vienas iš arbitrų vėliau neteko įgaliojimų, nepaneigia, jog arbitražo teismo pirmininkas buvo paskirtas teisėtai.

Antra, kol sprendžiamas arbitro nušalinimo klausimas, arbitražo bylos nagrinėjimas gali būti sustabdytas. Nors, anot Italijos kasacinio teismo, „prašymas nušalinti arbitrą negali *ipso iure* lemti arbitražo proceso sustabdymo“³⁸.

Trečia, nušalinus arbitrą ir į jo vietą paskyrus kitą, byla pradedama nagrinėti iš naujo, jei šalys nesusitarė kitaip. Skirtingai nei prieš tai aptartas padarinys, ši taisyklė nėra numatyta UNCITRAL pavyzdiniame įstatyme. Panašus reglamentavimas numatytas ir VKAT Arbitražo procedūros reglamento 21 straipsnio 7 dalyje, kurioje nustatyta, jog, pakeitus vienintelį ar pirmininkaujantį arbitrą, kiekvienas anksčiau pradėtas nagrinėti ginčas turi būti nagrinėjamas iš naujo, nebent šalys neprieštarauja, kad ginčas būtų nagrinėjamas toliau. Pakeitus dalį arbitražo teismo arbitrų, ginčas gali būti nagrinėjamas iš naujo arbitražo teismo sprendimu. Toks reguliavimas remiantis šiuo straipsniu yra aktualus tuo aspektu, kad byla pradėjus nagrinėti iš naujo dėl arbitro nušalinimo, bylos nagrinėjimo išlaidos neabejotinai padidėja, pailgėja ir bylos nagrinėjimo trukmė, kuri gali sukelti šalutinių padarinių, pvz., atsakovas gali tapti nemokus, nors to nebūtų buvę, jei byla būtų pavykę išnagrinėti nepakeitus arbitro. Ar tokiu atveju nukentėjusi šalis turi teisę reikalauti nuostolių atlyginimo iš nušalinto arbitro?

Lietuvos teisės doktrinoje pažymima, kad „arbitrų imuniteto apimtis yra kontroversiška. Įvairių valstybių nacionalinės teisės sistemos ir arbitražo institucijos skirtingai reglamentuoja nagrinėjamą teisinį institutą. Svarbu pabrėžti, kad tarptautinėje arenoje egzistuoja nuostatų dėl arbitrų atsakomybės apimties harmonizavimo stoka. Kaip antai UNCITRAL Pavyzdiniame arbitražo įstatyme nepasisakoma dėl arbitrų imuniteto“³⁹. Užsienio doktrinoje pažymima, kad „kai UNCITRAL rengė Pavyzdinį įstatymą, [arbitro atsakomybės] problema buvo laikoma pernelyg kontroversiška, jog būtų pasiektas visiems tinkamas jos sprendimas“⁴⁰. KAĮ nenumato nei arbitrų atsakomybės, nei jų imuniteto dėl žalos, padarytos šalims. Todėl klausimas, ar arbitras gali būti laikomas atsakingu už nuostolius, kurių atsirado dėl jo nušalinimo (padidėjusių bylos nagrinėjimo išlaidų ar net ir pirmiau aptartų netiesioginių padarinių), lieka atviras. Verta paminėti, kad cituoti Lietuvos autoriai siūlo rinktis kvaziiunitetą – „optimalus arbitrų atsakomybės ir imuniteto nuo atsakomybės tarptautiniame komerciniame arbitraže modelis – tarpinio varianto pasirinkimas tarp absoliutaus arbitrų imuniteto įtvirtinimo, kuris atgraso arbitrus nuo tyčinio ar nerūpestingo pareigų vykdymo ir užkerta kelią delsimui priimti arbitražinį sprendimą, ir absoliučios atsakomybės įtvirtinimo, kuris palengvina arbitrams kvaziteisėjų funkcijų vykdymą, priimant nešališką arbitražinį sprendimą ir sumažinant nepagrįstų atakų iš ginčo šalių riziką“⁴¹.

Ketvirta, atskirai reikėtų aptarti atvejus, kai arbitrą prašyta nušalinti, tačiau to nebuvo padaryta, ir kokių padarinių tai sukelia arbitražo teismo sprendimo panaikinimo arba pripažinimo stadijoje. Tiek KAĮ 50 straipsnio 3 dalies 4 punkte, tiek 1958 m. Niujorko konvencijos dėl arbitražo teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo⁴² (toliau – Niujorko konvencija) V straipsnio 1 dalies d punkte numa-

³⁸ BERNINI, Giorgio. *Challenge of an arbitrator, with a reference to recent judgments of the Italian Court of Cassation*, P. 2 [interaktyvus. Žiūrėta: 2015 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.arbitration-icca.org/media/4/42947887490463/media012571314030360bernini_challenge_of_an_arbitrator.pdf>.

³⁹ KOZUBOVSKA, Beata; DAUJOTAS, Rimantas. Arbitrų atsakomybė ir imunitetas nuo atsakomybės. *Teisė*, 2014, t. 92, p. 48–49.

⁴⁰ FOUCHARD, GAILLARD, GOLDMAN on *International Commercial Arbitration*. Edited by Emmanuel Gaillard, John Savage. The Hague: Kluwer Law International, 1999, p. 592.

⁴¹ KOZUBOVSKA, B.; DAUJOTAS, R. Arbitrų <...>, p. 55.

⁴² 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 10-208.

tyta, kad arbitražo teismo sprendimas gali būti panaikintas arba nepripažintas tuo atveju, jei arbitražo teismo sudėtis neatitiko šalių susitarimo arba imperatyvių arbitražo vietos valstybės nuostatų. Ar tais atvejais, kai šalys nepavyko įrodyti arbitro nušalinimo pagrindų, ji gali prašyti tuo pagrindu panaikinti arbitražo teismo sprendimą arba jo nepripažinti. Niujorko konvencijos komentare nurodoma, kad „praktikoje [Niujorko konvencijos V str. 1 d. d. p.] retai kada būna sėkmingai priimamas teismų, nes šalys paprastai yra susitarusios dėl arbitražo teismo sudėties, o arbitražo teismas dažniausiai turi plačią diskreciją arbitražo procese. Be to, teismai laikosi pozicijos, kad šalis, įrodinėjanti pažeidimą <...> turi įrodyti, jog toks pažeidimas iš tikrųjų buvo“⁴³. Pažymėtina, kad „šalys net ir įrodžius šio pagrindo egzistavimą, teismas išlaiko diskreciją“⁴⁴. Tokią poziciją dar 1994 m. patvirtino Honkongo aukščiausiasis teismas, kuris, nors ir nustatė buvus pažeidimą, tačiau jo nelaiškė pagrindu nepripažinti arbitražo teismo sprendimo, nes šalis, pareiškus šį reikalavimą, arbitražo proceso metu nesiėmė jokių veiksmų. Teismo nuomone, nepripažinimas šiuo pagrindu tokiomis aplinkybėmis būtų nesąžiningas⁴⁵. Kiti teismai taip pat laikosi pozicijos, kad atsisakymas pripažinti šiuo pagrindu galimas tik tais atvejais, kai po sprendimo priėmimo paaiškėja aplinkybių, verčiančių abejoti arbitro nešališkumu. Kitais atvejais, šis klausimas turėtų būti keliamas arbitražo proceso metu ir sprendžiamas pagal arbitražo taisykles⁴⁶. Taigi šalis, įrodinėjanti, kad arbitražo teismo sudėtis neatitiko reikalavimų, turi pateikti konkrečių įrodymų, kurie pagrįstų jos poziciją. Be to, teismui lieka diskrecija spręsti, ar net ir nustatčius pažeidimą, arbitražo teismo sprendimą būtina panaikinti ar jo nepripažinti. Autoriaus nuomone, su straipsnyje aptarta teismų praktika galima sutikti. Jei ginčo šalis žinojo tam tikras aplinkybes dėl arbitro šališkumo, tačiau nesikreipė dėl jo nušalinimo, o laukė arbitražo proceso pabaigos, tokia šalis elgiasi nesąžiningai kitos šalies atžvilgiu. Kita vertus, jei nušalinimas buvo pareikštas ir išspręstas įstatymo ar šalių susitarimo nustatyta tvarka, arbitražo sprendimo panaikinimas šiuo pagrindu taip pat neturėtų būti galimas (išskyrus ekstraordinarias situacijas), nes klausimas, kuris kartą jau buvo galutinai išspręstas, būtų keliamas iš naujo.

Lietuvos apeliacinis teismas, sprenddamas, ar panaikinti arbitražo teismo sprendimą dėl to, kad arbitras buvo šališkas, nors nušalinimo reikalavusi šalis to neįrodė Vilniaus apygardos teisme, taip pat konstatavo, kad tuo atveju, jei šalis jau įrodinėjo arbitro nešališkumą teisme, pakartotinai kelti tokį argumentą teisme negalima⁴⁷. Taigi, jeigu šalis reikalavo arbitro nušalinimo arbitražo bylos nagrinėjimo eigoje, tačiau toks nušalinimas nebuvo tenkinamas, šalis turi galimybę tuo pagrindu reikalauti arbitražo teismo sprendimą panaikinti arba jo nepripažinti, tačiau tokia galimybė galima išimtiniais atvejais.

Apibendrinant tai, kas pirmiau išdėstyta, KAI 18 straipsnyje iš esmės nustatyti du tiesioginiai padariniai, kurių kyla nušalinus arbitrą – pareigą paskirti naują arbitrą ir bylą nagrinėti iš naujo (nebent šalys susitaria kitaip). Vis dėlto po arbitro nušalinimo gali kilti ir netiesioginių padarinių, kurie yra susiję su arbitro atsakomybe. Tuo atveju, kai arbitrą buvo atsisakyta nušalinti, galimybė reikalauti panaikinti arbitražo teismo sprendimą ar jo nepripažinti tuo pagrindu, jog arbitražo teismo sudėtis buvo neteisėta, lieka. Tačiau faktas, kad nušalinimas nebuvo tenkintas, savaime nereiškia, jog arbitražo teismo sprendimas bus nepripažintas ar panaikintas, o to reikalaujanti šalis turėtų pateikti konkrečių įrodymų ir pasikliauti teismo diskrecija.

⁴³ KRONKE, Herbert, *et al. Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards: A Global Commentary on The New York Convention*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law international, 2010, p. 282–283.

⁴⁴ *China Nanhai Oil Joint Service Cpn v Gee Tai Holdings Co. Ltd reported in Vol. XX (1995) Yearbook Commercial Arbitration 671*. Cituojama pagal Redfern, A. *et al. Law and practice* <...> Fourth edition <...>, p. 451.

⁴⁵ REDFERN, Alan, *et al. Redfern and Hunter on International Arbitration: Student Version*. Oxford: Oxford University Press, 2015, p. 632–633.

⁴⁶ BORN, Gary B. *International arbitration* <...>, p. 399.

⁴⁷ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *Nutartis c. b. Nr. 2A-902/2014*.

Išvados

Apibendrinus straipsnyje išdėstytus argumentus, galima daryti šias išvadas:

1. *Lietuvos teismų praktikoje aptinkama pozicija, kad arbitro nepriklausomumas ir nešališkumas turėtų būti vertinamas kaip ir teisėjo, neturėtų būti absoliutinama.* KAI nustatyti savarankiški arbitro nušalinimo pagrindai, kurie iš esmės atitinka užsienio valstybių doktriną ir praktiką. Be to, arbitražo procesui yra aktualios ir Tarptautinės advokatų asociacijos Interesų konfliktų tarptautiniame arbitraže gairės, kurios, nors neturi privalomosios galios, yra plačiai taikomos. Sprendžiant arbitro nušalinimo klausimą teisme, būtent šia praktika ir turėtų būti vadovaujama, o dėti lygybės ženklą tarp arbitro ir teisėjo nereikėtų. Tačiau, sprendžiant arbitro nušalinimo klausimą, galima atsižvelgti ir į teismų praktiką dėl teisėjų nušalinimo, jos neabsoliutinant.
2. *Arbitro nušalinimas sukelia ne tik tiesioginių, bet ir netiesioginių padarinių arbitražo procesui, kurie gali lemti ir arbitro atsakomybę.* Nušalinus arbitražą, turi būti paskiriamas kitas arbitras, arbitražo byla gali būti pradėta nagrinėti iš naujo. Taigi padidėja arbitražo išlaidos, ilgėja proceso trukmė. Todėl, nušalinus arbitražą, šalis gali pareikšti reikalavimą teisme dėl nuostolių atlyginimo. Vis dėlto dėl šio klausimo kontroversiškumo, atsakomybės taikymo arbitrai klausimas dar nėra išspręstas nei įstatyminiu, nei doktrininiu, nei teismų praktikos lygmeniu, todėl tokio reikalavimo patenkinimo perspektyvos dar nėra aiškios.

LITERATŪRA

Norminė medžiaga

1. 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 10-208.
2. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, nr. 39-961. Naujos redakcijos įstatymas patvirtintas įstatymu Nr. XI-2089. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 76-3932.
3. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, nr. 46-851.
4. Arbitration Act 1996 [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/contents>>.
5. The Swedish Arbitration Act [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.sccinstitute.com/media/37089/the-swedish-arbitration-act.pdf>>.
6. Code of Civil Procedure of the Republic of France. Book IV: Arbitration. Decree No. 2011-48 of 13 January 2011 [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.parisarbitration.com/French-Law-on-Arbitration.pdf>>.
7. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985. With amendments as adopted in 2006 [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf>.
8. Vilniaus komercinio arbitražo teismo arbitražo procedūros reglamentas. [interaktyvus. Žiūrėta 2014 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.arbitrazas.lt/failai/VKAT%20Dokumentai%20LT/2013%20VKAT%20AP%20Reglamentas_2015%2001%2001%20redakcija_be%20pried%C5%B3.pdf>.

Specialioji literatūra

9. BERESFORD-HARTWELL, Geoffrey M. *Removal of Arbitrators: Case Note* [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. lapkričio 28 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.nadr.co.uk/articles/published/arbitration/RemovalOfArbitrators.pdf>>.
10. BERNINI, Giorgio. *Challenge of an arbitrator, with a reference to recent judgments of the Italian Court of Cassation* [interaktyvus. Žiūrėta: 2015 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.arbitration-icca.org/media/4/42947887490463/media012571314030360bernini_challenge_of_an_arbitrator.pdf>.

11. BORN, Gary B. *International Commercial Arbitration, Volume I*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009.
12. BORN, Gary B. *International Arbitration: Law and Practice*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2012.
13. DOMINAS, Gediminas; MIKELĖNAS, Valentinas. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995.
14. *FOUCHARD, GAILLARD, GOLDMAN on International Commercial Arbitration*. Edited by Emmanuel Gaillard, John Savage. The Hague: Kluwer Law International, 1999.
15. Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration (2014) [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. gruodžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ibanet.org/Publications/publications_IBA_guides_and_free_materials.aspx>.
16. HACKING, David. *Challenges: Theirs Is to Reason Why* [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. lapkričio 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lordhacking.com/Documentation/Hacking%20Article%20on%20Arbitrator%20Challenges%20II.pdf>>.
17. HASCHER, Dominique. Independence and Impartiality of Arbitrators: 3 Issues. *American University International Law Review*, 2012, t. 27(4).
18. KOCH, Christopher. Standards and Procedures for Disqualifying Arbitrators. *Journal of International Arbitration*, 2003, t. 20(4).
19. KOZUBOVSKA, Beata; DAUJOTAS, Rimantas. Arbitrų atsakomybė ir imunitetas nuo atsakomybės. *Teisė*, 2014, t. 92.
20. KRONKE, Herbert, *et al.* Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards: A Global Commentary on The New York Convention. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law international, 2010.
21. KUMAR, Leela. The Independence and Impartiality of Arbitrators in International Commercial Arbitration [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. kovo 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2428632>.
22. KURKELA, Matti S.; TURUNEN, Santtu. *Due Process in International Commercial Arbitration. Second edition*. New York: Oxford University Press, 2010.
23. NEKROŠIUS, Vytautas. Vilniaus komercinio arbitražo teismas: faktai ir skaičiai. *Arbitražas: teorija ir praktika*, 2015, t. 1.
24. PAULSSON, Jan. *The Idea of Arbitration*. New York: Oxford University Press, 2013.
25. POUURET, Jean-Francois; BESSON, Sebastien. *Comparative Law of International Arbitration. Second edition*. London: Sweet & Maxwell, 2007.
26. REDFERN, Alan; HUNTER, Martin. *Law and Practice of International Commercial Arbitration: Student edition*. London: Sweet & Maxwell, 2003.
27. REDFERN, Alan, *et al.* *Law and Practice of International Commercial Arbitration: Second Version*. Fourth edition. London: Sweet & Maxwell, 2004.
28. REDFERN, Alan, *et al.* *Redfern and Hunter on International Arbitration: Student Version*. Oxford: Oxford University Press, 2015.
29. TRAKMAN, Leon. *The Impartiality and Independence of Arbitrators Reconsidered* [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. kovo 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://law.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1027&context=unswwps-flrps>>.

Teismų praktika

30. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gegužės 21 d. nutartis c. b. *UAB „Ina trade“ v. UAB „Ave Matrox“*, Nr. 2-571-236/2015.
31. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. liepos 1 d. nutartis c. b. *UAB „Elgama-Elektronika“ v. AB „THE7“*, Nr. 2A-902/2014.
32. Vilniaus apygardos teismas. 2015 m. sausio 5 d. nutartis c. b. *UAB „Ina trade“ v. UAB „Ave Matrox“*, Nr. A2-104-823/2015.
33. Šveicarijos Konfederacijos Federalinio Aukščiausiojo Teismo Pirmoji civilinių bylų kolegija. 2010 m. spalio 29 d. sprendimas byloje *Alejandro Valverde Belmonte v. Comitato Olimpico Nazionale Italiano et al*, Nr. 4A_234/2010 [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. kovo 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.swissarbitrationdecisions.com/independence-and-impartiality-of-a-party-appointed-arbitrator-in>>.

34. *China Nanhai Oil Joint Service Cpn v Gee Tai Holdings Co. Ltd* reported in Vol. XX (1995) *Yearbook Commercial Arbitration* 671.

Travaux préparatoires

35. Report of the 313th Meeting of the Working Group on International Commercial Arbitration (7 June 1985), UNCITRAL [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. birželio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org/pdf/english/travaux/arbitration/ml-arb/313meeting-e.pdf>>.

CHALLENGE OF AN ARBITRATOR AND ITS CONSEQUENCES

Tadas Varapnickas

S u m m a r y

This article examines the issues regarding the removal of arbitrator and the consequences of arbitrator's disqualification. Right to a fair trial by independent and impartial tribunal is applicable to arbitration as well. Therefore, this article aims to reveal the contents of the grounds for the challenge of an arbitrator foreseen in Lithuanian Law on Commercial Arbitration as well as to analyse what are the consequences after the arbitrator is removed or the challenge procedure was not successful.

In order to examine abovementioned issues, the author analyses practices of foreign countries and compares them to the legal regulation in Lithuania. The author also identifies directly foreseen consequences of the removal of arbitrator and tries to determine indirect consequences of the disqualification such as possible liability of an arbitrator.

The article concludes that the Lithuanian case-law, stating that independence and impartiality of an arbitrator should be assessed at the same level as the one of judge's, cannot be made absolute. Besides, when the arbitrator is removed not only direct but also indirect consequences may arise which may lead to the arbitrator's liability issues.

Įteikta 2016 m. kovo 18 d.

Priimta publikuoti 2016 m. birželio 10 d.